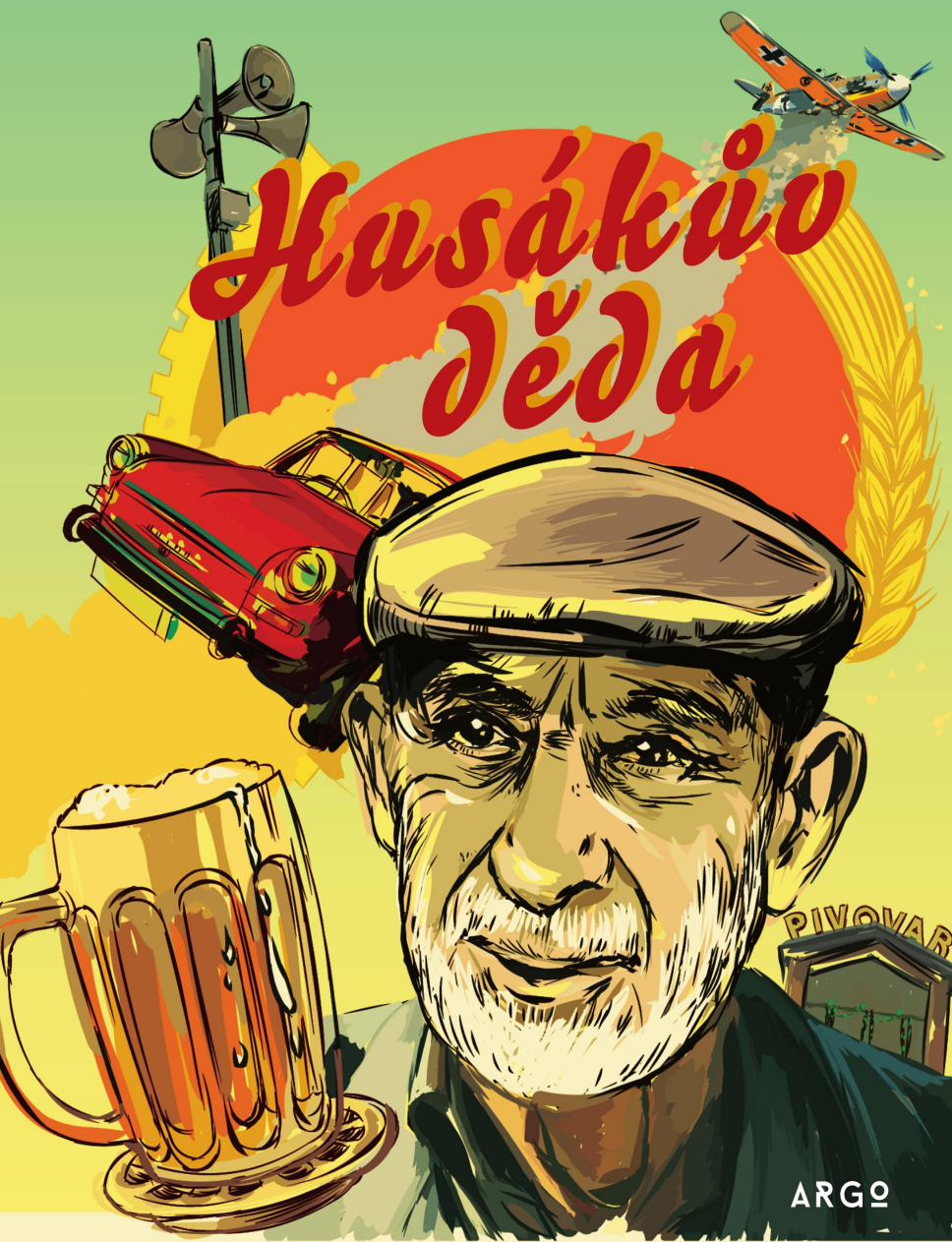

PATRICK ZANDL

ARGO

© Argo 2015

© Patrick Zandl, 2015

Illustrations © Kateřina Bažantová, 2015

ISBN 978-80-257-1531-4 (váz.)

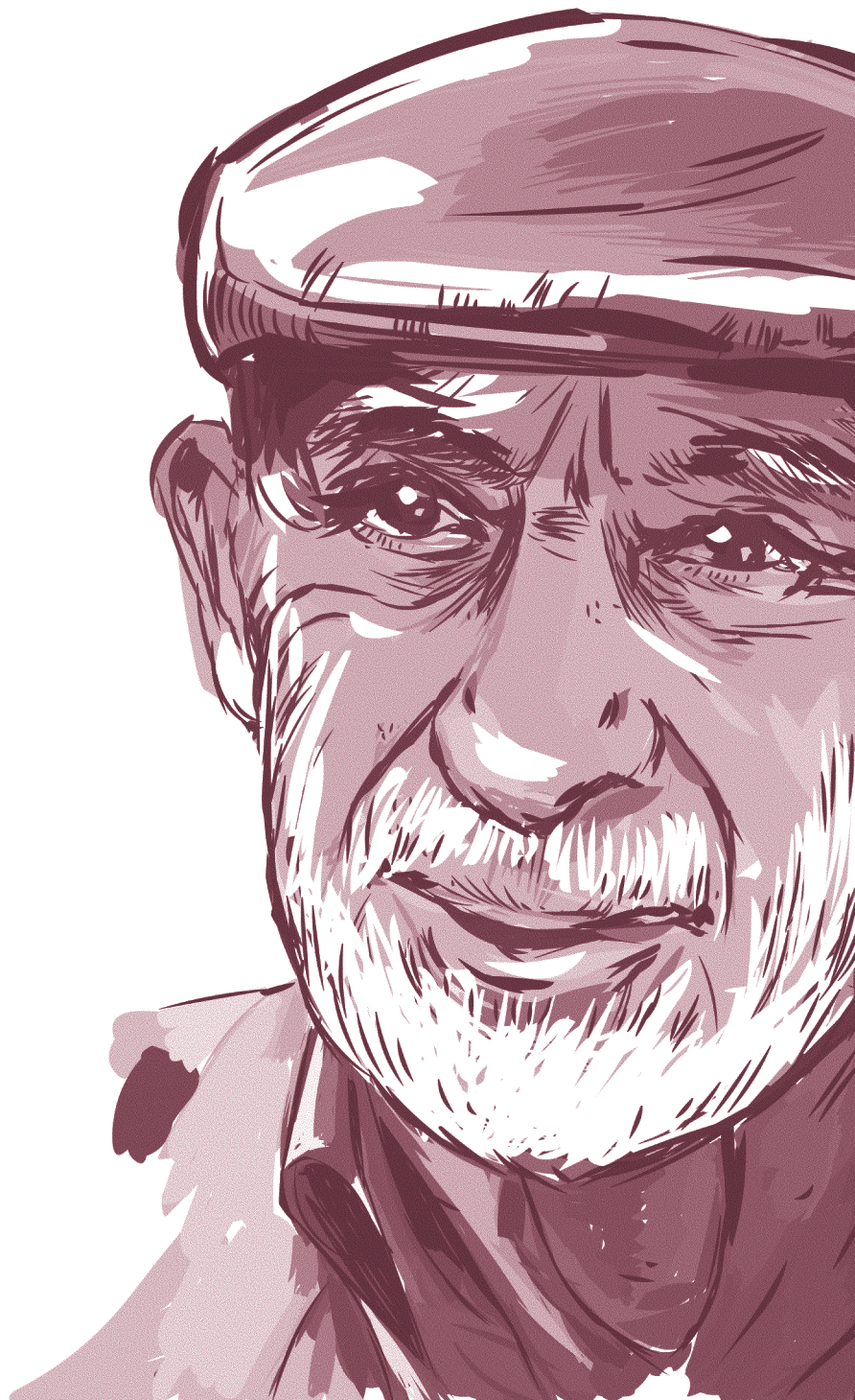
ISBN 978-80-257-1543-7 (e-kniha)

*Husákův
děda*

PATRICK ZANDL

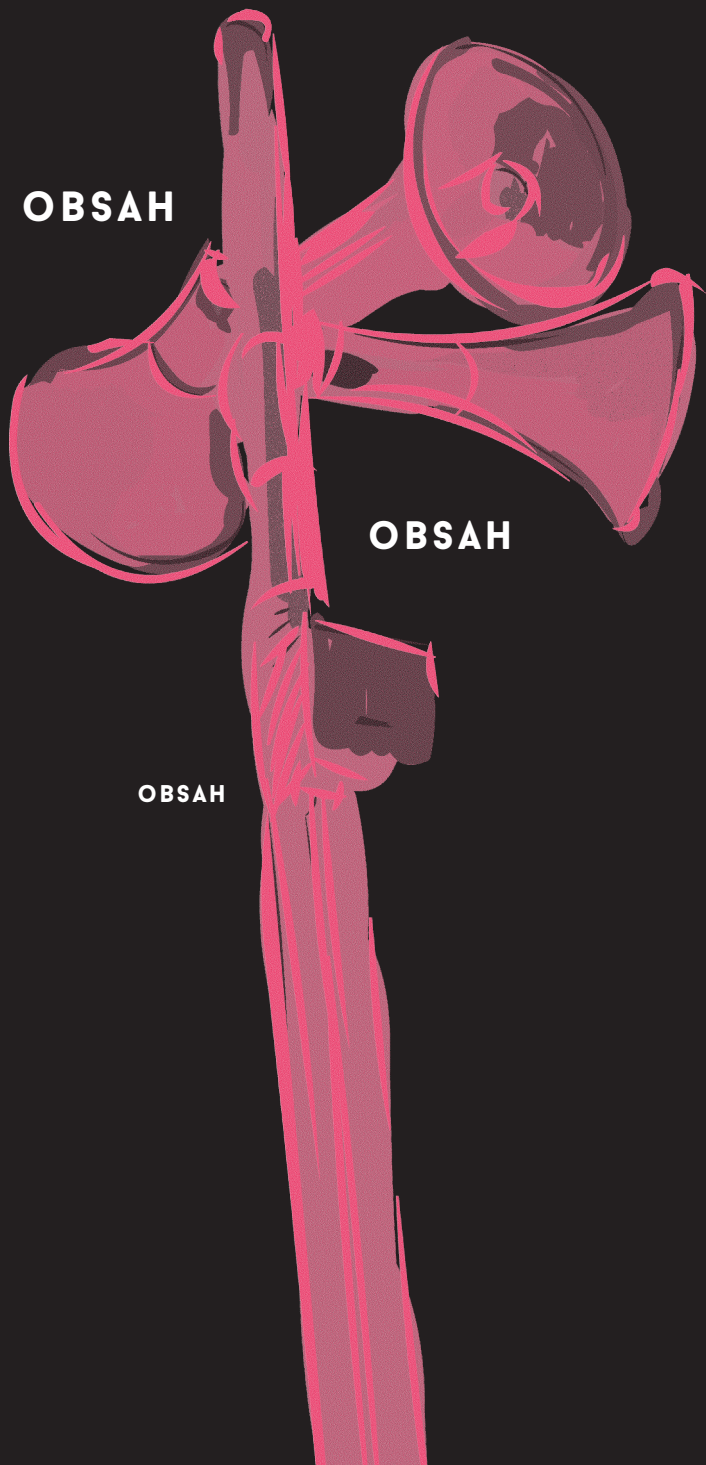
*Husákův
děda*

ARGO

OBSAH

OBSAH

OBSAH

HOSÁKOVY DĚTI _____ 11

O PRAKU _____ 15

JAK TO BYLO S TURBÍNOU

ZE ŠVALBINY _____ 17

DĚDA V PIVOVAŘE _____ 21

JAK JSEM DOBĚHL PRO ZAJÍCE _____ 27

SOKOLSKÝ PŘÍBĚH

SOUDRUHA MASARYKA _____ 33

HOKEJOVÁ INTIFÁDA _____ 39

DĚDA VE VÁLCE _____ 49

ATOMOVÁ DOBA _____ 61

KLUZKO

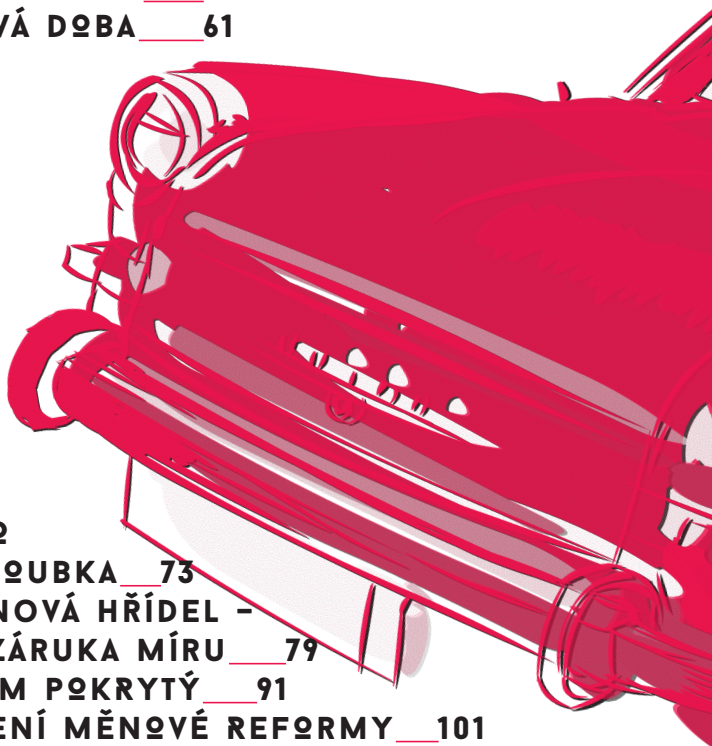
A HLUBKA _____ 73

KARDANOVÁ HŘÍDEL -

ZÁRUKA MÍRU _____ 79

MOUREM POKRYTÝ _____ 91

POKOŘENÍ MĚNOVÉ REFORMY _____ 101

SOCIALISTICKÁ SVATBA

& NIKDY JINAK ____ 107

HISTORIE PSACÍHO

STROJE S KLÁVESOU 44 ____ 115

PROČ V SRPNU 1968 NEPADLO

PARDOUBICKÉ LETIŠTĚ ____ 125

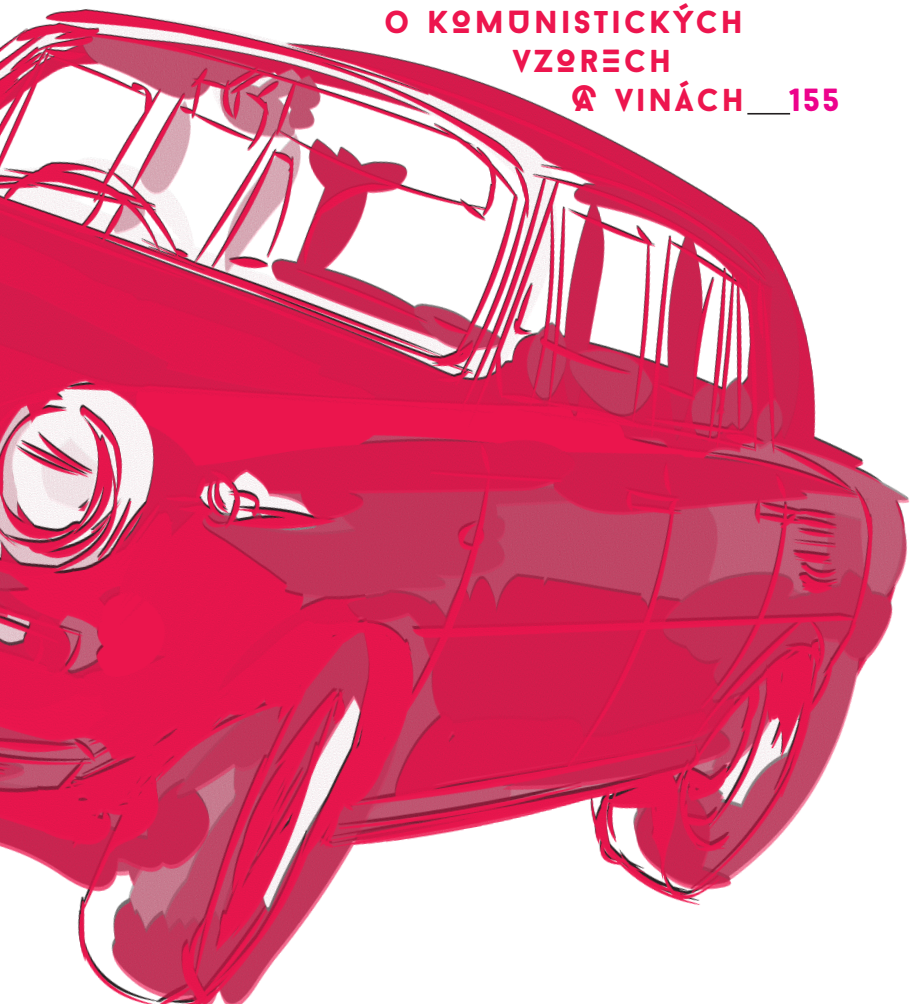
ZABIJAČKA ____ 137

POSLEDNÍ ROZLOUČENÍ ____ 147

O KOMUNISTICKÝCH

VZORECH

& VINÁCH ____ 155

HUSÁKOVY DĚTI

Říkali nám Husákovy děti. Prý proto, že jsme se narodili v době normalizace, za vlády generálního tajemníka UV KSČ Gustáva Husáka a měli jsme být nadějí obnovené víry v socialismus. V té době sílila představa, že se naše rodiče povedlo zlomit. Že se podařilo vymazat všechny vzpomínky na „socialismus s lidskou tváří“ jakožto na chiliastickou, pomýlenou vizi z ideového povrchu Československa, neboť ve skutečnosti prý představovala touhu po návratu kapitalismu a po opuštění bratrského socialistického tábora. Poučení z krizového vývoje mělo být žitou praxí, stát naším ochráncem a Strana naším průvodcem.

Právě to jemné klepnutí přes prsty našich rodičů bylo tím symbolem. To jemné připomenutí: máte děti. Pamatujte na ně. Na to, že Strana rozhoduje o tom, čeho jsou hodny. Nepolepte jim zbytečně budoucnost nešťastným kádrovým profilem.

Taková byla tichá celospolečenská dohoda, nebo snad sdílené vědomí. Naši rodiče věděli, že odpor nemá cenu, a okupační vojska Varšavské smlouvy jim denně připomínala, na čí straně je vítězství. Na straně komunistické. Krátká

euforie konce šedesátých let a jara roku 1968 skončila. A teď šlo o to, aby nově dorůstající generace přijala socialismus za svůj, aby přijala za své myšlenky ne svých otců, ale toho dvojediného: Gustáva a Leonida. Husáka a Brežněva. Maje toto na paměti, soudím, že se pro nás to jméno Husákovy děti hodilo mnohem spíše z tohoto důvodu.

A tak naši poručníci, ti, kteří sice byli u našeho početí, ale na rodičovství jim strana sebrala faktické právo a nechávala je obstarávat nás pouze hmotně, se většinou snažili držet pec. Být zticha. Kvůli nám. Těžko je jim to dneska možné vyčítat a ani jim to povětšinou nevyčítáme.

Pamatuju si to. Rodiče, kteří se při otázkách na politiku i nedávnou historii ohlíželi přes rameno, tišili hlas a šeptem říkali, že tady se o tom nehodí mluvit. Kamarádova otce, který zfackoval syna za to, že začal vyprávět ten vtip o Jakešovi, řidičovi a svini, a křičel na něj, ne že je to neslušné, ale „Tohle někde plácneš a kam se dostaneš na školu“. Kradmé poslouchání Svobodné Evropy, rychle přepínané, kdykoliv vrzly dveře. Tajemství. Porážku.

Proč se z nás nepodařilo vychovat věřící socialisty, kteří promění svou vlast v komunistický ráj?

Někteří tvrdí, že hlavně proto, že ráj přijde až po smrti, zatímco ze života si umíme dělat jen peklo. Bez ohledu na komunismus. Jiní,

že za to mohla revoluce. Nebo čerstvý vítr ze Sovětského svazu, jako by odtud někdy válo něco jiného než pach hnijícího masa nebo černobylský smog. Ve skutečnosti za to mohli ti, na které komunismus už zapomněl. Ti dávno upotřebení, ti, které už jednou strana zlomila či využila v padesátých letech. Ti, kteří věděli, že už nemají co ztratit. Ti, kteří takovou hrůzu už jednou prožili a věděli, že nemusí trvat věčně, a věděli i to, že může plynule přejít v hrůzu jinou, ještě horší. A že mlčením se zlo nevyžene. Ti, kteří ještě stále vzpomínali na to, že jsou chvíle, kdy stojí za to bojovat.

Naši prarodiče.

Tahle knížka je věnována jim. Dědečkům a babičkám, kteří nás vychovali a kteří se nebáli.

O PRAKU

Nedávno mého čtyřletého syna Vojtu zaujal prak. Viděl ho v knížce a říkal, že bychom si ho měli koupit. Koupit? Koupit prak?

Zamyslel jsem se. A vzpomněl jsem si na svého dědu. Na to, jak jsem chodil na rybářský kroužek a byl jsem smutný, že prak na prokrmování ryb je v rybářských potřebách vyprodaný.

„Ty chceš prak? Na ryby? Tak ho vyrobíme,“ pravil děda. Vzal kudlu, šli jsme do lesa, ze stromu uříznul rozsochu, odkůroval, vzal babičce ze špajzu dvě oranžové hranaté gummy do zavařovaček, ty špagátkem přidělal na větev, pak si sundal botu a z jazyka vyříznul kus kůže, který přivázal na ty gummy jako zásobník.

„Tady máš prak,“ řekl mi a podal mi ho a ještě frflal, že to by tak hrálo, abysme kupovali prak. Pak jsme trénovali, vymlátili starému Jegermanovi okýnko u garáže, Jegerman na nás vlítnul a hádal se s dědou, že tam místo gummy od zavařovačky měl dát leteckou gumu. Šel ji hledat do dědovy dílny pod ponk, ale našel jen kus turbíny z mesršmitu. To už je ale jiná historka. Nosil jsem ten prak na ryby všude a kdo ví, kde skončil – asi se ztratil při stěhování. Byl naprosto boží. Ten prak. I děda. A když o tom přemýšlím, i starý Jegerman, i když jsem se ho bál jako čerta.

Tohle všechno mi proletělo před očima, když jsem Vojtovi vysvětloval, že kupovat prak je hovadina, a slíbil jsem

mu, že ho uděláme. Jenže. Jenže... copak můžu jít do lesa a uříznout tak silnou větev, když dětem pořád připomínám, že stromy se nelámou? Copak se ještě někde prodávají oranžové hranaté gumy do zavařovačky? A copak mám na noze boty, které mají jazyk z kůže, jaká by vydržela natažení praku? A když jsme u toho, ani tu půlku turbíny ze švalbiny v dílně v krabici pod ponkem nemám – ale to už je ta jiná historka. A to třívrstvé izolační sklo na sousedově garáži bych taky nerad platil.

Z praku nebylo nic.

Ale zato začalo vzpomínání. Na dědu.

JAK TO BYLO S TURBÍNOU ZE ŠVALBINY

Mám vyprávět tu historku o turbíně ze švalbiny. To máte tak. Když jsem byl malý a zajímalo mě, co můj děda dělal před tím, než šel po válce rekonstruovat pardubický pivovar, vysvětlil mi, že stavěl letadla. Asi do svých deseti let jsem si myslel, že jeho matka se za svobodna jmenovala Messerschmittová, ale situace byla prostší. Děda byl za války totálně nasazený v Avii v Praze a vyráběl motory do letadel. Z čehož pramenila řada jeho poznatků, které mne jako leteckého modeláře uváděly v nadšení, i když děda na tu dobu nevzpomínal nijak rád a nijak často.

Pod ponkem v dílně měl pár krabic, kde se našlo ledasco, především pak díly, které by podle mého dětského odhadu vystačily na zkompletování dvou až tří letadel. Jak k nim přišel? Po válce se přistěhoval do vesničky u Pardubic a pustil se do obnovy pardubického pivovaru, který chytnul pár zásahů, když za války bombardovali Fantovy závody (dnešní Paramo). A jedny z dílů, které na to potřebovali, byla čerpadla. Jenže ta v Pardubicích představovala úzkoprofilový tovar. Děda nelenil a ozval se kamarádům z Avie. Ti, jak se ukázalo, uměli za drobný poplatek v tvrdé měně (tedy za pivo) čerpadla opatřit. Takže se pro ně děda vydal do Prahy. Táhl to s chlapama všechno vlakem, protože na auto nebylo. Palivová čerpadla do Me-262 Schwalbe, česky Vlastovky. První pořádné proudové letadlo. Když jsem se pak

dědy ptal, proč jedno to čerpadlo má nakonec doma, tak říkal, že je časem vymontovali, že se nehodila, ale proč, to už si nemohl vzpomenout. Přišli jsme na to o něco později... Jednou z činností na dědově zahradě bylo zalévání. Tři sta metrů do potoka se dvěma konvemi a zpátky, to jsem zvládal tak od šesti let, jen ty konve se časem zvětšovaly. Tehdy mě to ohromně bavilo, tahat s dědou celý večer konve na zahradu, a když jsem postupně najel na jeho standard dvaceti takových otoček za večer, mohl jsem prasknout pýchou. Jenže celé to moc nedávalo smysl, protože přímo na zahradě byla studna. Jenže domácí vodárna prý měla malý tlak. Asi tak ve dvanácti letech mě napadlo, že bychom mohli vodu ze studny čerpat nějakým čerpadlem, a děda pravil, že už o tom také přemýšlel. A tak přišla chvíle jeho bedny s hákn-krojcem. Děda vyndal palivové čerpadlo do švalbiny, odskočil si ke Kockům pro svářečku a za chvíli přišel s nějakým kovovým udělátkem, díky němuž se to čerpadlo dalo připevnit na elektromotor, který děda taky někde vyhrabal. Takže jsme to slavnostně zapojili, hodili do studně trubku, já čapnul konec hadice a zamířil na záhonek. Děda kouká na tu hadici, potom na ten mechanismus, co jsme sestrojili, poškrábe se na hlavě a povídá: „Patriku, zamiř to radši trochu vejš. Von tam může přece jenom bejt docela tlak.“ Přikývnul jsem, zdvihnul jsem hadici do vzduchu, děda nakopnul pojistky, udělalo to vžhuuuuuuum a z hadice vyrazil takový proud vody, že jsem odletěl pět metrů dozadu a kecnul si na zadek. Pak čerpadlo škytlo, zhaslo a na pokusy o oživení reagovalo ustavičným chcípáním. Na příčinu jsme přišli až po chvíli: studna byla za těch pár vteřin úplně prázdná.

Dumali jsme nad tím s dědou, až jsme kápli na to, kde se vloudila chybička. Špatně se nám četl švabach a na typovém štítku toho čerpadla jsme si spletli *m* jako minuty a *s* jako sekundy. To čerpadlo prostě mělo takový výkon, že za chvíliku opravdu vycuclo celou studnu vody.

Děda pokrčil rameny, vzal konve a šli jsme zase nosit vodu. Na ulici jsme potkali úplně mokrého starého Jegermana, který nakvašeně nadával před barákem. Děda se ho zvědavě zeptal, co se stalo, a Jegerman mu povídá, že najednou odněkud z nebe přiletěla nejmiň tuna vody, prorazila okno u dílny a celého ho zlila. Děda se ohlédl. K Jegermanově dílně to bylo hezkých pár metrů, přes Kockovic zahradu. Pak se podíval na mě, zacukaly mu koutky a už jsme oba dostali záchvat smíchu. Což Jegermana ještě víc rozparádilo, a tak se mu děda omluvil, že jsme chtěli zalévat hadicí a že mladej (jako já) ji neudržel. Načež se Jegerman vytočil, že na jeho fórky není zvědavý a ať mu nevykládá takové bláboly. A že si bude stěžovat na letišti, že mu nějaké jejich éro vymlátilo okno, když vypouštělo vodu.

Děda na to smířlivě povídá, že ho chtěl pobavit a ať nikam nevolá, že má doma trochu skla a že to přece dáme do kupy. Takže jsem přihlížel, jak kytujou okno, starý Jegerman mezitím vychladl a nechtěl volat na letiště a děda pak jen prohlásil, že to byla lekce z diplomacie, a taky že už si vzpomněl, proč se tohle čerpadlo tehdy v pivovare nehodilo. A na můj dotaz, k čemu jsou ty další kusy motoru v krabici, mi řekl, že si je vzal, aby měl nějaké náhradní díly na motor v autě. A když jsem navrhl, že bychom ten velký blok mohli zkusit nahodit do jeho nepojízdného emběčka, namítl, že jsme právě v praxi ověřili, že tyhle nápady mají své limity.

Turbína ze švalbiny tak svému vznešenému poslání pohánět dědův vůz ušla. O pár let později, když děda embéčko zprovoznil a zvukové dispozice i spotřeba vozu mne přiměly k předpokladu, že turbína přece jen došla svého uplatnění, mi děda sdělil, že turbínu dal kamarádům, kteří rekonstruují Me-262. Bylo mi to trochu líto, říkal jsem si, že to se tak někdo má, že má božího dědu, který na zahradě rekonstruuje stíhací bombardér, a že s ním určitě létají do Jednoty na nákup a necmrndají se embéčkem. Až později se ukázalo, že nic tak zásadního to nebylo, že to letadlo jenom rekonstruovali do muzea, takže nic božího. Dneska ho můžete okukovat v Letňanech a ani žádný takový kluk, který by s tím lítal pro nákup, jako jsem chtěl já, není.

Nakonec, když tak nad tím přemýšlím, přestože jsme na nákupy a k vodě místo švalbinou museli pěšky či maximálně tím embéčkem, měl jsem vlastně docela božího dědu já...

DĚDA ▽ PIVOVAŘE

Já vlastně ani nevím, jak se můj děda dostal k práci v pardubickém pivovaru. Ale pardubický pivovar bylo moje dětství. Mamka přicházela z práce pozdě, pivovar byl přes řeku od našeho paneláku a chodit tam bylo podstatně zajímavější než být sám doma – a někdy i než hrát si s kamarády. Takže když to šlo, vypakoval jsem se tam. Byla to zajímavá doba, kdy osmileté dítě nechali rodiče jít dva kilometry městem samotné.

Děda byl na vesnici obecně považován za vzdělance, intelektuála. Jak by ne, rád zmiňoval, že má měšťanku a obchodku, a já jsem byl v osmi letech přesvědčený, že to je ta nejlepší česká univerzita, ne-li ta nejlepší na světě, protože děda fakt válel. Měl velkou knihovnu, z války uměl německy, akorát na spojení „loss-loss“ byl trochu háklivý. Přiučil se rusky od táty legionáře a díky tomu, že dělal v pivovare, měl dar mluvit všemi jazyky, které potřeboval. Stačilo vzít návštěvu na spilky a chvílku zachutnat. První zachutnávací naběračku děda rumunské delegaci servíroval s pomalu a nahlas česky pronášenými slovy: „Tak pij, snad si nemyslíš, že tu vaříme něco špatnýho, co?“ To byla jeho představa dorozumění. Už druhá naběračka byla přijímána vděčně, děda ladil rumunštinu, návštěva češtinu a babička večer hlasivky do křiku.

Děda v pivovare prošel, čím se dalo. Jelikož v něm pracoval od roku 1945 a pomáhal ho celý znovu vystavět, znal

v něm každý šroubek a podle toho se tam k němu lidi chovali. Každý ho znal, on znal každého a hierarchie v pivováře se rozdělovala podle toho, jak jste mohli mého dědu oslovovat. Když jste byli machr, fér a spolehlivý chlap, měli jste dovoleno říkat mu „Franto“ nebo „Fando“, když to s vámi bylo na levačku, tak jediné „pane Mašek“, když jste byli z vedení, tak „soudruhu“, a když jste chtěli být za vola, tak jediné „soudruhu Mašku“. Dědo jsem mu mohl říkat jen já.

Přišel jsem na vrátnici, zeptal jsem se, kde je děda, a vrátný mě poslal třeba do skladu. Pak se otočil na hocha na záskok, co tam vedle něj seděl, a povídá mu: „To je Maška kluk, to si pamatuj.“ A dál to nerozmazával. A mladík si to pamatoval, protože ovládat neoficiální hierarchii státního podniku bylo životně důležité umění.

Nikdy jsem jako malý moc nerozuměl tomu, proč děda pracuje na místech, která mi nepřišla dost důležitá, dost honosná. Podle mě měl být ředitel, nebo alespoň náměstek. Děda každých pár let dělal něco jiného, ale vždycky v pivováře. Tu vedl sklad, tu dopravu, tu něco tak neuvěřitelného, jako byl přímý prodej. Došlo mi to až později. Děda vždycky vyfasoval pozici, kde měl pivovar průšvih. Když spotřebaavií rozvážejících pivo přeskočila průměrnou spotřebu tanku, stal se děda šéfem dopravy. Přišel na dvůr k první avii, otevřel haubnu, mrknul, zda je tam furt ten samý motor, co tam dal výrobce a co byl zapsaný v techničáku, což nahlas směrem k řidiči okomentoval a požádal ho o vysvětlení stran té spotřeby slovy: „Hele, mladej, jak to, že ti to tak žere, co?“ Možná už jsem naznačil, že děda byl mistr přímé diplomacie. A od mlada až do stáří sokol, ve skvělé formě. Jeho studentská léta, kdy pěstoval řeckořímský zápas, se ani v padesáti

šedesáti letech neproměnila v matnou vzpomínku. Jeho oblíbenou průpovídkou v situaci, kdy se někoho na něco zeptal a dostal naprosto stupidní odpověď, bylo „Já ti jednu plácnu, že tě vlastní máma nepozná“, což s ohledem na to, že jeho pěst měla velikost hlavy většiny tázaných, postačovalo k tomu, aby dotyčný přispěchal s podstatně lepší odpovědí.

Spotřeba u avii se pod jeho vedením dostala během měsíce na třetinu. Když jsem byl malý, vrtalo mi hlavou, jak to je možné, protože řidiči dědovi vysvětlovali, že za spotřebu může podstatné zhoršení kvality silnic, a já jsem nepozoroval, že by se kvalita silnic nějak výrazně změnila. Ty avie asi byly dost citlivé vozy. Až později mně došlo, že určitou roli v tom mohlo sehrát i interview s jedním z prvních řidičů, který se rozhodl, že ho nějaký starý Mašek nebude poučovat, zabouchl dveře a rozhodl se odjet. Děda byl zvyklý, že na jeho zdvořilý dotaz přijde stejně zdvořilá odpověď, na této zásadě si zakládal a už vůbec neměl rád výrazy jako „Jdi do prdele“, a rozhodně ne před vnukem. Takže otevřel dveře, a nedbaje toho, že vůz se již rozjíždí, stáhnul dotyčného za nohu z auta (v avii sedíte dost vysoko) a pravil, že za tohle by mu měl jednu plácnout, až ho vlastní máma nepozná. No a protože řidič vytasil zase nějakou sprostou průpovídku, tak ho děda plácnul. Pak nechal auto odvézt na vyklepání boku a přelakování dveří, což už však musel udělat závozník, protože řidič potřeboval ještě několik minut, aby přišel k sobě, a taky se posléze dost zdržel u doktora na šití. A jelikož se mezi řidiči rozneslo, že stejně tak plácne děda každého, koho nachytá, jak s kanystrem brousí kolem avie, tak se ty silnice na Pardubicku asi daly během pár týdnů do rychtyku a spotřeba spadla.

× × ×

V druhé polovině osmdesátých let nastoupil děda do skladu a tam jsem to měl moc rád. Dneska považujeme skladníka za podřadnou pozici, ale za „totáče“ to byl post klíčový pro prosperitu závodu. Šlo nejenom o to, aby se ze skladu nic neztrácelo, ale také o to, sehnat, co bylo potřeba. Což v době centrálního plánování nebylo zrovna jednoduché. Jenže dědu proškolila válka a vždycky říkal, že s materiálním zázemím pivovaru se dá sehnat cokoli. V druhé půlce osmdesátých let chyběly podnikům, podle toho, co jsem mohl pozorovat, dvě věci: guferu a kuličková ložiska. K čemu gufero slouží, nevím dodneska (a stejně jako tehdy je mi to fuk). Gufero je takový gumový kroužek, v kterém je kovová struna či co, a já si s nimi rád hrál, děda mě naučil hrát s nimi hanojské věže. Problém byl, že gufer správné velikosti se často nedostávalo nejenom na hanojské věže. To pak děda musel obvolat podniky v okolí a s někým něco vyhandlovat. Načež vzal avii, to bylo v pivovare takový služební auto, něco jako dneska oktávka, sedli jsme a jeli jsme do Slatiňan, kde děda předal gufero, přijal jiné, k čemuž se vázala spousta povídání, neboť bylo třeba předat plno informací, kde co nového, kdo kde umřel nebo co dělá, kde je co k mání, a tak vůbec probrat všechno, co se může kdy hodit. To bylo zábavné, protože u všech těch hovorů jsem byl, všechny ty příběhy jsem si ukládal do paměti, protože děda mě cestou zpátky rád zkoušel z toho, co si pamatuju. Tamní pracovníci měli bžundu z desetiletého kluka, který se drží dědy jak klíště. Takže mě nechali natočit pivo, což já udělal přesně a správně, centimetr pěny, hezky po skle, zakroužit, jak má být. Pak jsem usrknul, nechal přejít přes patro, sklouznout do krku a znovu, abych zjistil, jestli se neprojeví pachůt plísně